Rechten versus plichten

* * * In verhoudingen, die gedurende vele eeuwen en voor tal van generaties als in wezen onaantastbaar hebben gegolden, blijken zich in onze dagen soms zeer diep ingrijpende veranderingen te kunnen voltrekken. Voor een niet gering deel komen die wijzigingen tot stand langs de weg van de *geleidelijke voortschrijding — evolutie* zo men wil — en voor een ander deel is er vaak ook sprake van een meer *sprongsgewijze ontwikkeling* die in extreme gevallen zelfs naar een volslagen ommekeer — *revolutie* dus — kan tenderen.

Merkwaardig is het daarbij trouwens wel — het moge terzijde worden opgemerkt — dat het proces der geleidelijkheid herhaaldelijk met kracht wordt afgewezen, en daartegenover het sprongsgewijze even krachtig wordt gepropageerd door personen en groeperingen die zich tooien met de titel „progressief" hoewel die benaming in haar taalkundige betekenis juist veel meer duidt op de geleidelijke en evenredige voortgang dan op *tours de force* zoals imposante sprongen die bij voorkeur verder moeten reiken dan de eigen stok lang is! Overigens vermag een dergelijk taalgebruik nauwelijks meer bevreemding te wekken, nu het reeds een ingeworteld gebruik is geworden hen die niet bereid zijn voetstoots in te stemmen met iedere nagestreefde verandering te verguizen als „conservatief" — als ware dat een veroordeling — en hen die een ander standpunt huldigen te kwalificeren als „reactionair" — alsof niet de gehele geschiedenis der mensheid was opgebouwd uit een doorlopende wisselwerking van actie én reactie, en alsof niet voor het doen ontspringen van de waarheid de *choc des opinions* hét middel vormde!

Nu gaat het er in dit editoriaal beslist niet om, uit te weiden over het al dan niet juist zijn van de etiketten die op deze of gene groepering worden geplakt. Het gaat er evenmin om, wie gelijk heeft en wie ongelijk. Waar het wél om gaat is de noodzaak stelling te nemen tegen het zich steeds sterker manifesterende streven dat *de rechten op de eerste plaats* stelt en daarmee de *vervulling der plichten onwaarschijnlijk* maakt.
Het zal duidelijk zijn dat de verwerkelijking van dat streven niet slechts een ernstige bedreiging vormt voor het kunnen functioneren van de krijgsmacht, maar dat zelfs geheel onmogelijk maakt.

Men zou zich kunnen voorstellen dat in een willekeurige onderneming, in willekeurig welke organisatie, aan de *rechten* van het personeel, van de leden, van de deelnemers, een hógere prioriteit wordt toegekend dan aan de vervulling der *plichten* die de onderneming of organisatie noodzakelijkerwijze zal moeten vragen. In de hedendaagse optimistische mensbeschouwing — die overigens in de regel nauwelijks door de feiten blijkt te worden gestaafd — kan zeer goed ruimte worden gevonden voor een benadering, waarin de *rechten* worden erkend en vooropgesteld en waarin dan daarna wordt gerekend op *plichtsvervulling als contraprestatie*. Wanneer dan later blijkt dat de rechten zijn genoten doch de „beloning" uitblijft en de plicht wordt verzaakt, dan kan de organisatie licht in ernstige moeilijkheden geraken: voorbeelden daarvan zijn, helaas, tegenwoordig bepaald niet schaars, en overheidsingrijpen om de rampzalige gevolgen te beperken wordt allang niet meer tot de zeldzaamheden gerekend.

Maar voor de *krijgsmacht* ligt de situatie wel volkomen anders. Voor dat *instrument van de overheid*, dat de soevereiniteit schraagt en waarborgt, en dat de veiligheid van de samenleving evenzeer moet verzekeren als de vrijheid en onafhankelijkheid van de bevolking, gaat de vergelijking met de een of andere organisatie, met enig bedrijf of met een willekeurige onderneming in de verste verte niet op. De *bijzondere status* van de krijgsmacht maakt het daarom te enen male *onaanvaardbaar* dat haar functioneren op enigerlei wijze in de waagschaal zou mogen worden gesteld. En dat is nu juist de onontkoombare consequentie, wanneer de volgorde van plichten en rechten zou worden omgekeerd! ▷

Het is in dat verband dan ook noodzakelijk dat de overheid terzake een *ondubbelzinnig standpunt* inneemt. Zeker, er zijn reeds uitspraken gedaan. Zo heeft de minister van defensie — althans blijkens een verslag in de Haagse Post van 4 mei 1974 — zich als volgt daarover uitgelaten:

Militairen hebben net als ambtenaren in beginsel het recht om te staken, dat vloeit voort uit de Conventie van Europa. Maar ik heb erbij gezegd dat dat vanwege de praktische onuitvoerbaarheid een principerecht zal blijven.

Het heeft er de schijn van dat met deze uitspraak geen antwoord is gegeven op de vraag naar de volgorde van plichten en rechten. Maar doordat over plichten niet werd gerept is toch in wezen de beslissing wél gevallen, ten gunste van de rechten. Immers, *niet de plicht* belet het metterdaad hanteren van het in principe erkende stakingsrecht, maar de „praktische onuitvoerbaarheid"!
De bijzondere status van de krijgsmacht, waarop hiervoren werd gewezen, vergt dat de *plicht voorop* staat. Als er sprake moet zijn van een *recht*, dan is dat het *recht van het Nederlandse volk* op een doelmatig functioneren van zijn krijgsmacht. In dat kader rust op alle leden van die krijgsmacht, zonder enige uitzondering, de *plicht* tot mede-functioneren. Daaraan valt niet te ontkomen, en daarvoor moet bij tijd en wijle het recht van het individu *wijken*, in het uiterste geval zelfs volledig worden *geofferd*. Tegenover het grondrecht-bij-uitstek van ieder mens — *het recht om te leven* — staat voor elk lid van de krijgsmacht de onloochenbare *plicht, zijn leven veil te hebben* bij de vervulling van zijn taken: van die plicht kan en mag nooit worden afgeweken, hij is *het hoogste gebod*, de *categorische imperatief*.
Het behoeft geen betoog dat het slechts een enkeling onder ons gegeven is in volle vrijheid toch zelfstandig die enig juiste keuze te doen, en plicht te laten prevaleren boven persoonlijk recht; slechts een diepgewortelde overtuiging kan de basis verschaffen voor die beslissing.
Het valt te betwijfelen of, bij de huidige krap toebemeten opleidingstijd, de krijgsmacht nog wel in staat mag worden geacht haar leden adequaat voor te bereiden op het doen van een zodanige keuze, in het bijzonder waar gezin, school en samenleving zich aan de voorbereiding daarvan bedroevend weinig laten gelegen liggen.
Het moet, ten slotte, wel uitgesloten worden geacht dat zulks de krijgsmacht nog zou mogen gelukken indien de overheid reeds op voorhand zou hebben doen blijken dat harentwege die keuze gevoeglijk zou mogen uitvallen ten gunste van het primaat van de rechten!
Summa summarum: de overheid is bevoegd, in het algemeen belang beperkingen op te leggen aan de constitutionele rechten harer onderdanen. Welaan dan! Zij schrome niet, van die bevoegdheid gebruik te maken waar het functioneren van háár krijgsmacht in het geding is. Zij spreke zich uit vóór de *beperking van de rechten der militairen ten gunste van de plichten* van diezelfde categorie, en make daarmee een einde aan het onaanvaardbare stuivertje-wisselen.

